

Fredsslutningen

Fredsjubelen forstummede hurtigt ved bevidstheden om krigens grusomme regnskab. Over otte millioner soldater var blevet dræbt, lige så mange var blevet invalideret, og endnu flere såret på sjælen. Ungdommen i de krigsførende lande følte sig som "den tabte generation". Meningsløsheden blev bestyrket af, at man ved krigens slutning knap kunne huske, hvorfor den var begyndt. For at holde moralen oppe og for at skabe en slags mening med krigen havde de enkelte landes propaganda ført regulære hadkampagner mod fjenden.

Især i Frankrig var der et voldsomt had mod tyskerne. Med den 78-årige statsminister Clemenceau i spidsen stillede franskmændene krav om, at tyskerne skulle betale enorme erstatninger ikke bare til genopbygning af det ødelagte Nordfrankrig, men også til franske krigsenker og krigsinvalidere. Man ønskede at stække Tyskland både militært og økonomisk, og landet vest for Rhinen skulle løsrives fra Tyskland som en bufferzone, der skulle skaffe Frankrig sikkerhed mod et nyt tysk angreb.

Den engelske liberal-konservative regering under ledelse af

Lloyd George var lidt mere tilbageholdende i sine krav til tyskerne. Den ønskede ikke, at tysk dominans i Europa blot skulle afløses af fransk dominans, og engelske økonomer advarede imod, at overdrevne erstatningskrav til tyskerne kunne få uheldige konsekvenser både økonomisk og politisk. Regeringen måtte dog tage hensyn til folkestemningen i England, der var omtrent lige så tyskfiendtlig som den franske. "Hæng kejseren" og "Lad Tyskland betale" var populære slagord i pressen.

Da USA gik ind i krigen i april 1917, forklarede præsident Woodrow Wilson, at USA gik med "to make the world safe for democracy", og at krigen skulle være "a war to end all wars". I november 1917 tog kommunisterne som nævnt magten i Rusland og kunne i den anledning offentliggøre en række hemmelige traktater mellem Rusland, Frankrig og England, der fastslog, hvorledes rovet skulle fordeles mellem dem, når krigen var vundet. Det var naturligvis ubehagelige afsløringer for de kapitalistiske demokratier, og det blev brugt i den kommunistiske propaganda, der var henvendt til arbejderklassen i disse lande.

Wilson kendte ikke disse traktater, og i januar 1918 følte han sig presset til at udsende et program i 14 punkter, hvor han præciserede de amerikanske krigsmål. De drejede sig bl.a. om åbent diplomati, frihandel, nedrustning og ændring af en række grænser på grundlag af folkenes selvbestemmelsesret. Punkt 14 indeholdt et forslag om oprettelse af et såkaldt Folkeforbund bestående af alle nationer med det hovedmål at undgå krig i fremtiden (Kilde nr. 41).

I januar 1919 begyndte fredskonferencen i Versailles. Her mødtes repræsentanter for de 32 lande, der formelt havde været i krig med centralmagterne. Der blev holdt en uendelig række møder og nedsat 60 udvalg, der skulle behandle de mange detailproblemer. De centrale beslutninger blev dog taget af "de tre store", præsident Wilson, Clemenceau og Lloyd George. Wilson, der som den første amerikanske præsident forlod USA i sin embedstid, blev modtaget i Europa som en frihedens og demokratiets apostel. Clemenceau, Lloyd George og andre politiske ledere så dog med megen skepsis på Wilsons højtflyvende idealisme. De frygtede, at han skulle lægge hindringer i vejen for forsvaret af deres nationale interesser.

Den 7. maj blev den færdige fredstraktat forelagt en tysk delegation. Tre uger senere afleverede delegationen et svar med forslag til ændringer. Især protesterede den imod artikel 231, der gjorde Tyskland eneansvarlig for krigen. Lloyd George var indstillet på at komme tyskerne i møde, men Clemenceau fik støtte af Wilson til at fastholde traktatens ordlyd (Kilder nr. 42, 43). Den tyske rigsdag nægtede at godkende traktaten, og regeringen gik af. Nu blev ty-

skerne imidlertid stillet over for et ultimatum, og med kniven på struben accepterede et flertal i rigsdagen og en ny regering. Den 28. juni 1919, på femårsdagen for skudet i Sarajevo, underskrev den tyske udenrigsminister fredstraktaten i spejlsalen i Versailles, hvor den preussiske kong Vilhelm i 1871 var blevet udråbt til tysk kejser. Hans barnebarn, kejser Vilhelm 2. var ved krigens slutning flygtet til Holland, hvor han fik politisk asyl.

Versaillestraktaten

Hvad var det da, tyskerne blev tvunget til at skrive under på? De skulle tilbagelevere Alsace-Lorraine, som de havde erobret fra Frankrig i 1870-71, og afstå nogle grænsedistrikter til Belgien. Saar-landet med de rige kulminer skulle være fransk i 15 år og derefter afgøre sin skæbne ved en folkeafstemning. Efter en folkeafstemning blev Nordslesvig (Sønderjylland) overgivet til Danmark. Polen, der var blevet delt af nabostaterne i slutningen af 1700-tallet, blev nu genoprettet som en selvstændig stat. Til det nye Polen måtte Tyskland afstå Posen og den polske korridor, der gav Polen adgang til havet, men adskilte Østpreussen fra det øvrige Tyskland. Frankrig støttede polakkerne i deres krav på havnebyen, Danzig, men da 90% af befolkningen var tysk, endte den med at blive gjort til en fristad under Folkeforbundet. Rhinlandet forblev tysk, men blev gjort til et demilitariseret område. Endelig måtte Tyskland opgive alle sine kolonier.

Tyskland måtte ikke have almindelig værnepligt, men en professionel hær på højst 100.000 mand og ingen tunge våben. Den tyske krigsflåde skulle udleveres til sejrherrene, men mens skibene lå i den engelske flådebase, Scapa Flow, blev de som en demonstration sænket af det tyske mandskab. Alle større handelsskibe måtte også udleveres.

Endelig skulle tyskerne betale krigsskadeserstatninger, men det var et så indviklet og sprængfarligt emne, at man måtte overlade til en kommission at fastslå erstatningsbeløbet. I 1921 blev det fastsat til det astronomiske beløb, 132 milliarder guldmark, fordelt i årlige rater. Erstatningsspørgsmålet kom til at forgifte forholdet mellem de berørte lande i mange år. De udhungrede tyskere fastholdt, at de umuligt kunne betale så store beløb, og der blev hurtigt strid om værdien af det, der blev betalt, da store dele af betalingerne bestod i varer og tjenesteydelser. Endelig skabte det splid mellem sejrherrene. Frankrig ville presse citronen til sidste dråbe, mens England og USA var indstillet på en mildere kurs over for tyskerne.

Tyskland måtte bl.a. afstå områder til Frankrig, Danmark og Polen. Fra det østrig-ungarske rige opstod de tre nye stater: Østrig, Ungarn og Tjekkosllovakiet, mens det østrigsk regerede Bosnien blev sluttet sammen med kongerigerne Serbien og Montenegro til den nye stat Jugoslavien, som betyder sydslavien.

De øvrige fredstraktater

Der blev afsluttet særlige fredstraktater med de øvrige centralmagter, Østrig, Ungarn, Bulgarien og Tyrkiet. Østrig-Ungarn blev opløst og delt i nationalstater. Tjekkosllovakiet opstod som en helt ny stat af tjekker og slovakker, men med et stort tysk og ungarsk mindretal. Østrig blev stærkt beskåret, og mange østrigere ønskede en sammenslutning med Tyskland, men det var forbudt ifølge Versaillestraktaten. Ungarn, der ligesom Østrig måtte bøde for sit nederlag, skrumpede også ind. I grænseegnene, hvor befolkningen var delt, blev de nye grænser bevidst fastlagt til naboernes fordel. Derfor blev der også et stort ungarsk mindretal i Rumænien og den nye stat, "serbernes, kroaternes og slovenernes kongerige", der fra 1929 blev kaldt Jugoslavien. Dette land var domineret af Serbien, der forsøgte at samle alle de sydslaviske folkeslag, men allerede efter få år blev de nationale modsætninger et problem, der kom til at præge resten af århundredet.

Selv om italienerne militært set havde gjort en dårlig figur, var de dog med på den sejrende side og kunne inkassere deres gevinst, det tysktalende Sydtyrol og Istrien med byen Triest. Alligevel var italienerne ikke tilfredse, de mente, at der var stillet dem mere i udsigt og forlangte bl.a. havnebyen, Fiume, i Kroatien.

Tyrkiet gik næsten i opløsning. Ved freden i 1920 overtog England kontrollen over Palæstina, Transjordanien og Irak, mens Frankrig fik Syrien og Libanon, dog ikke som gammeldags kolonier, men som mandater under Folkeforbundet, dvs. at mandatmagten havde en række forpligtelser over for mandatområdet. Kernelandet Tyrkiet var så svækket, at Frankrig udnyttede situationen til at besætte den sydøstlige del af landet, Italien satte sig fast i den sydvestlige del, og en græsk hær gik i land ved Smyrna og rykkede frem mod Ankara for en gang for alle at gøre op med den gamle arvefjende.

På dette kritiske tidspunkt samlede tyrkerne sig om en energisk og effektiv leder, officeren Muhammed Kemal Pasja. Han samlede en hær og smed grækerne ud af landet. Derefter afsatte han sultanen og blev selv valgt til præsident. I den nye situation opgav Frankrig og Italien frivilligt deres besatte områder. Kemal dyrkes stadig af tyrkerne under navnet Kemal Atatyrk som det moderne Tyrkiets redningsmand og grundlægger. På grund af krigen voksede det traditionelle had mellem grækere og tyrkere, og man frygtede massakrer på mindretallene i de to lande. Derfor blev der på Folkeforbundets foranledning gennemført en gigantisk folkeflytning, en slags kontrolleret etnisk udrensning. Ca. en million grækere flyttede fra det vestlige Tyrkiet til Grækenland og 400.000 tyrkere den modsatte vej.

En ny verdensorden

Første Verdenskrig vendte ikke bare op og ned på Europas grænser, men ændrede også forholdet mellem de gamle stormagter. Østrig-Ungarn forsvandt, og Tyskland og Rusland var midlertidigt isolerede og uden indflydelse. England stod nok som den sejrende magt, men krigen havde været meget kostbar, og landet mistede sin tidligere økonomiske overlegenhed.

Krigen havde vist, at USA nu var verdens absolut førende stormagt med enorme økonomiske ressourcer. Det var USAs indsats, der afgjorde krigens udfald. Nåede amerikanerne så de krigsmål, som præsident Wilson havde opstillet? Ja, til en vis grad.

Wilsons hjertebarn, Folkeforbundet, blev en realitet og fik sæde i Geneve. Forbundets hovedformål var at undgå krig, at skabe kollektiv sikkerhed ved at medlemslandene gennem økonomiske eller militære sanktioner kunne sætte et angribende land på plads. Det

Mellemøsten efter Første Verdenskrig. Efter Tyrkiets nederlag gik en stor del af det tidligere Osmannerrige i opløsning: England overtog kontrollen over de såkaldte mandatområder Palæstina, Transjordanien og Irak, mens Frankrig fik Syrien og Libanon.

skulle vise sig at være meget vanskeligt, og Folkeforbundet blev svækket ved, at flere stormagter ikke var medlem eller meldte sig ud, hvis de blev udsat for kritik. For præsident Wilson selv var det en skæbnens ironi, at han ikke kunne få sit eget land til at melde sig ind i Folkeforbundet. Han kunne ikke opnå de 2/3 flertal i senatet, som der krævedes for at ratificere (godkende) traktaten.

Demokratiet så ud til at sejre i 1919. Tre kejserdømmer faldt, det russiske, det tyske og det østrig-ungarske. I Tyskland og Østrig indførtes meget demokratiske forfatninger, som dog begge steder blev afløst af diktatur i 1933. De nye østeuropæiske lande vedtog alle i 1919 demokratiske forfatninger, men der var ingen demokratisk tradition og opbakning i befolkningerne, så de blev kun en parentes. Polen og Ungarn udviklede sig snart til militærdiktaturer, og i Jugoslavien, Rumænien og Bulgarien, som var kongedømmer, afskaffede kongerne efter 1930 demokratiet og indførte et kongeligt diktatur. Kun Tjekkosllovakiet fastholdt et demokratisk styre efter vesteuropæisk mønster. I Italien blev demokratiet i 1922 afløst af et fascistisk diktatur.

Hvordan da med folkens selvbestemmelsesret? Ja, den lå til grund for de nye grænsedragninger, og langt færre mennesker end før 1919 levede nu under fremmedherredømme som nationale mindretal. Hvor befolkningerne var blandede, blev de nye grænser dog oftest fastlagt på de besejrede landes bekostning. Der var stadig nationale mindretal, og nye var kommet til, som skulle give anledning til uro i de kommende år.